Eeuwenoude Academie wordt Theologische Universiteit

door Margriet Gosker

Vlak na de reformatie, in 1531, werd een van de oudste predikantsopleidingen gesticht en wel in het lieflijke Sárospatak, een kleine stad met een rijke geschiedenis, gelegen in Oost-Hongarije, een paar kilometer verwijderd van de Oekraïense grens. In de allereerste jaren waaide er uiteraard een Lutherse geest, maar al snel kreeg het Calvinisme er vaste voet.

Hiernaast ziet u een afbeelding van Zsuzsanna Lorántffy (1602-1660). Wie vanaf het station door het park richting academie loopt, passeert het standbeeld van Zsuzsanna. Ze was van hoge komaf en gehuwd met de Zevenburgse vorst György Rákóczi I (1593-1648). Ze bewoonde sinds haar geboorte het grote kasteel aan de rivier de Bodrog, dat nog steeds het landschap domineert. Van hieruit werden grote delen van Hongarije in de zeventiende eeuw geregeerd. Zsuzsanna was een zeer toegewijde christin, die voor het Hongaarse Calvinisme van bijzondere betekenis is geweest. Zij subsidieerde niet alleen de academie, maar ook de bibliotheek en de drukpers. Zij was het ook, die er voor zorgde, dat Jan Amos Comenius (1592-1670) zich in Sárospatak kon vestigen. Hij heeft er vier jaar (1650-1654) aan zijn onderzoek kunnen werken. Comenius had overigens ook sterke banden met Nederland. Hij is in Amsterdam gestorven en ligt in Naarden begraven.[1]

Tijdens de contrareformatie hebben de Habsburgse machthebbers bevolen, dat de academie gesloten moest worden. Dat betekende dat de academie werd overgeplaatst naar Erdély (Zevenburgen) in het huidige Roemenië, hetgeen enkele decennia geduurd heeft (1671-1703). Mede daardoor hebben talrijke studenten uit Sárospatak in de zeventiende en achttiende eeuw in Nederland gestudeerd, met name in Franeker, Leiden, Utrecht, Groningen en Harderwijk. Over deze studenten en hun wedervaren zijn prachtige verhalen te vertellen.[2]

In 1951 namen de communisten het land over en werd de academie opnieuw gedwongen enkele decennia lang haar poorten te sluiten. De grote omwenteling kwam in 1989. En zo vond na veertig jaar (in 1991) de heropening van de academie plaats en werd Sárospatak weer opnieuw een centrum van theologiebeoefening. Sárospatak kan bogen op een bijzondere bibliotheek. Er kon tijdens de sluitingsperiode door de bibliotheek geen vaklitteratuur worden aangeschaft. Wij begonnen in de zestiger jaren van de vorige eeuw aan de opbouw van onze eigen bibliotheken. Dus wij kochten onze boeken precies in de periode dat Sárospatak niets heeft kunnen aanschaffen. Het idee om onze vakbibliotheken te zijner tijd aan Sárospatak te schenken viel in goede aarde. Op 22 oktober 2015 werd de overeenkomst tijdens een plechtige bijeenkomst behalve door ons ook ondertekend door het hoofd van de bibliotheek dr. Dénes Dienes, de rector h.t. dr. Szilveszter Füsti Molnár, de bisschop van het kerkdistrict Tiszáninnen, József Csomós en Tibor Ábrám, hoofdcurator van het kerkdistrict Tiszáninnen. Inmiddels zijn er al heel wat meters van onze boeken richting Sárospatak gegaan. Maar het meeste staat nog bij ons thuis, want wat is een mens zonder boeken?

Op 1 februari 2024 is deze eeuwenoude academie nu onder grote belangstelling omgedoopt tot Theologische Universiteit tijdens een plechtige viering in de bomvolle plaatselijke gereformeerde kerk. Collega's en kerkelijke hoogwaardigheidsbeklederswaren van heinde en ver aan komen reizen, ook uit nabuurlanden als Kroatië, Roemenië en Oekraïne. Men had er graag een autotocht van vijf uur voor over om deze plechtigheid te kunnen meemaken. Alle genodigden werden verblijd met een speciaal voor deze gelegenheid geslagen herdenkings-penning (1531-2024). Er waren drie Nederlanders onder de 388 genodigden, onder wie ondergetekende, Ferenc Postma[3] en ds. Jaap Doedens. Er zijn overigens nog altijd bijzonder veel Hongaarse theologen die Nederlands spreken, mede dankzij de eeuwenoude theologische betrekkingen tussen onze beide landen.

Na de typisch Hongaarse plechtige intocht (lopend in een lange stoet van het academie gebouw door de straten van het stadje naar de kerk) achter de academievlag aan, die werd gedragen door een paar studenten, bereikte de stoet het kerkgebouw.

Het belang van het gebeuren werd onderstreept door de aanwezigheid van de media. De lokale TV zender Zemplén (hieronder aan te klikken) geeft een aardige indruk van het geheel.[4] Het was zeker naar Nederlandse maatstaven een lange zit. De hele ceremonie telde maar liefst veertien sprekers. De toespraken werden wel telkens onderbroken door koorzang, maar tussentijds even opstaan of een eindje wandelen was er niet bij. Het geheel duurde van elf uur tot twee uur ‘s middags, en zonder pauze. Maar wie zoals ik al veertig jaar in Hongarije komt, weet dat je in Hongarije veel zitvlees moet hebben. Heel bijzonder vond ik het samen zingen van Psalm 25. Als dat in een grote kerk uit zoveel kelen klinkt, dan is dat een heel andere ervaring dan wanneer je met een handjevol meest oudere mensen probeert de lofzang gaande te houden, zoals wij in het Limburgse proberen te doen. Mij herinnerde het aan de kerk van mijn jeugd, toen de kerken in Nederland nog vol waren. Wat is er in kerkelijk opzicht veel veranderd in het door en door geseculariseerde Nederland. Ook in Hongarije ontkomt men hier overigens niet aan.

Wij gaan in Hongarije altijd naar een kerk, ook al verstaan we er meestal niet zo veel van. Er is altijd herkenning in de gereformeerde liturgie en het zingen van ook voor ons bekende melodieën geeft ons vreugde. Tijdens de week voor de Eenheid van alle Christenen waren we in Boedapest en daar maakten we in de Rooms-Katholieke Matthiaskerk (op de Burchtheuvel vlak bij de Fischerbastei) een oecumenische viering mee, waarbij ds Márton Hábel de verkondiging verzorgde. Mooi om mee te maken hoe deze jonge dominee, die nog bij Ferenc op college heeft gezeten, voorging rond het thema van de barmhartige Samaritaan, dat ons vanuit Burkina Faso was aangereikt. Er werden in die week in Boedapest trouwens niet minder dan acht van zulke oecumenische diensten gehouden. Telkens werd weer een ander aspect uit de gelijkenis van de Barmhartige Samaritaan belicht.

Terug naar Sárospatak. Uiteraard was Zoltán Balog, predikant en voormalig minister in de Orbánregering prominent aanwezig. Sinds 2018 is hij bisschop en tevens preses van de Synode van de Hongaarse Gereformeerde Kerk. Ik ken hem al tientallen jaren als collega, want hij was predikant in de Duitstalige gemeente van Boedapest waar wij op zondagen ook geregeld heen gingen. Er was overigens ook een afgevaardigde van de regering. Kerk en staat zijn in Hongarije nauw met elkaar verbonden. Dat is in veel opzichten nu heel gunstig voor de kerk, die na 1989 veel van de haar ontroofde bezittingen weer terug kreeg, maar het maakt de kerk ook sterk afhankelijk van de staat en je kunt je afvragen hoe gezond dat is?

Hongarije kent vier kerkdistricten. Hier zien we van links naar rechts: Ferenc Fodor, de pastor loci, die als gastheer functioneerde, dan bisschop Zoltán Balog, het hoofd van de bisschoppenconferentie, naast hem Dániel Pásztor, bisschop van het kerkdistrict Tiszáninnen, dan Károly Fekete, bisschop zetelend in de universiteitsstad Debrecen, waar ook een gereformeerde predikantsopleiding is gevestigd en op wiens uitnodiging wij het Reformatiejubileum in Debrecen konden meevieren in 2017. En dan tenslotte bisschop Péter Szenn uit Osijec (Kroatië), die wij nog niet hadden leren kennen, maar met wie we nu een heel leuke ontmoeting hadden.

Ook de rector van de nieuwe universiteit, prof.dr. Sándor Enghy, heeft samen met zijn vrouw Márta in Nederland gestudeerd. Een heerlijke man, die kennis aan vroomheid paart en wars is van ijdeltuiterij en grootspraak. En hij spreekt altijd met veel humor. Ze zijn goede vrienden van ons geworden.

Hij openende de zitting met de eenvoudige vaststelling, dat Sárospatak nu op een Theologische Universiteit kon bogen, maar dat dit enkele feit beslist geen garantie is voor goede kwaliteit. Daar is nog wel wat meer voor nodig. De rector was er dankbaar voor, dat Sárospatak nu tot universiteit was verheven en grapte, dat hij aanvankelijk met stomheid was geslagen, toen hij het goede bericht had vernomen. Net als Zacharias (Lucas 1:29) bij de aankondiging van de geboorte van Johannes de Doper, kon hij bijna niet geloven, dat het echt waar was. De zaal lachte en de rector grapte opnieuw, dat hij op dit moment gelukkig niet sprakeloos was. Lag er in de humor een licht-kritische ondertoon verborgen? Had het hem eigenlijk al niet veel te lang geduurd? De nieuwe universiteit wordt nu in het diepe gegooid, maar samen met de collega's en de studenten wil men de uitdagingen van onze tijd aangaan. Het aantal theologiestudenten is op dit moment weliswaar niet groot, maar "ook een klein pepertje kan de smaak van de theologie enorm versterken".

[1] Elke twee jaar wordt er een Comenius Conferentie georganiseerd, hetzij in Nederland/België of in een van de Centraal-Europese landen. De eerstvolgende conferentie vindt plaats in de lente 2025. https://www.pthu.nl/comenius/conferences/ geraadpleegd 7 februari 2024.
[2] Margriet Gosker en István Monok (ed.), *Peregrinus sum. Studies in History of Hungarian-Dutch Cultural Relations in Honour of Ferenc Postma on the Occasion of his 70th Birthday*. Budapest/Amsterdam 2015.
[3] Ferenc Postma is in 2014 benoemd tot ereprofessor van deze universiteit.
[4] https://www.youtube.com/watch?v=fk9llTiTOjY